

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ГНАТЮКА**

ШИБА Альона Василівна

УДК 378.147:37.01:06.053.56

**ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
МАЙБУТНІХ ПЕРЕКЛАДАЧІВ ЗАСОБАМИ
ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Тернопіль – 2013

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник: кандидат філологічних наук, доцент
Олійник Тетяна Сергіївна,
Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, завідувач кафедри теорії і практики перекладу.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Коваль Тамара Іванівна,
Київський національний лінгвістичний університет, завідувач кафедри інформаційних технологій;

кандидат педагогічних наук, доцент
Ярошук Ірина Дмитрівна,
Тернопільський національний економічний університет, доцент кафедри іноземних мов.

Захист відбудеться 4 жовтня 2013 р. о 13³⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 58.053.03 у Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка (зала засідань, вул. М. Кривоноса, 2, м. Тернопіль, 46027).

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка за адресою: вул. М. Кривоноса, 2, м. Тернопіль, 46027.

Автореферат розіслано 3 вересня 2013 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Г.М. Мешко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Реформування системи вищої освіти України в контексті Європейського освітнього простору зумовлює пошук нових підходів і шляхів до формування професійної компетентності майбутніх фахівців. Виникла необхідність поліпшити зміст і методику підготовки фахівців усіх напрямів. Особливої уваги потребують спеціальності, які сприяють налагодженню міжнародних зв'язків нашої держави, зміцнюють її авторитет на світовому рівні. Значна роль у цьому належить перекладачам.

За даними американського бюро статистики у сфері працевлаштування (Bureau of Labor Statistics) у період з 2010 до 2020 року потреба у перекладачах зростає на 42 відсотки, у той час як загальна світова потреба у працівниках – лише на 14 %. Активна інформатизація життя оптимізувала роботу перекладачів, однак цей вид праці поки що неможливо автоматизувати повністю, що й зумовлює попит на фахівців цього напрямку навіть в умовах інформаційного суспільства.

Сучасні реалії вимагають інноваційних підходів до підготовки перекладачів. Інноваційне навчання покликане залучити студента до життєвих процесів, забезпечити його не лише необхідними для виконання професійних обов'язків знаннями, а й потрібними особистими якостями й установками, позитивним досвідом використання й розвитку свого професійного потенціалу, що стає можливим за умови компетентнісного підходу. Формування професійної компетентності майбутнього фахівця розглядаємо як одне з головних завдань вищої школи, оскільки професійна компетентність є системною характеристикою, що об'єднує соціально-особистісні та особистісно-суб'єктні якості фахівця.

Питанням формування професійної компетентності майбутніх фахівців присвячені праці вітчизняних дослідників: О. Бабаян, Г. Беженар, Л. Волошко, О. Євсюкова, Л. Карпової, Т. Коваль, Т. Малої, І. Мельничук, І. Полубоярини, Г. Монастирної, Н. Лалак, К. Осадчої, О. Онаць, Ю. Пінчук, В. Поліщук, Л. Романишиної, В. Ростовської, В. Федіни, І. Чемерис, Л. Шевчук, І. Ярошук та ін. Розглядом аспектів професійної підготовки перекладачів займалися А. Анісімова, Ю. Колос, О. Павлик, Т. Пастрик, З. Підручна, О. Рогульська, К. Скиба, Н. Соболю, Ж. Таланова, Л. Черноватий, О. Шупта, А. Янковець та ін. Проте праць, в яких досліджується саме формування професійної компетентності майбутніх перекладачів засобами інтерактивних технологій, недостатньо. Водночас, специфіка підготовки майбутніх перекладачів і необхідність використання в цьому процесі нових технологій зумовлюють суттєві відмінності в організації навчально-виховного процесу. Ці аспекти залишаються недостатньо висвітленими в науковій літературі, що і визначає актуальність і практичну доцільність розгляду питання формування професійної компетентності майбутніх перекладачів засобами інтерактивних технологій.

Актуальність дослідження підсилюється низкою визначених суперечностей між: вимогами,

що висуває інформаційне суспільство до висококваліфікованих, компетентних перекладачів, і можливостями традиційної системи підготовки перекладачів у вищих навчальних закладах; вимогами до вищих навчальних закладів у науковому вирішенні цієї проблеми та наявним станом її розв'язання в психолого-педагогічній науці; вагомим педагогічним потенціалом інтерактивних технологій та їх науково обґрунтованим впровадженням у процес формування професійної компетентності майбутніх перекладачів; потребою майбутніх перекладачів у формуванні професійної компетентності як головного чинника їх конкурентоспроможності на сучасному ринку праці та можливостями ВНЗ забезпечити її формування в період навчання.

Актуальність дослідження, наявні суперечності обумовили тему дисертаційного дослідження **«Формування професійної компетентності майбутніх перекладачів засобами інтерактивних технологій»**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до тематичного плану наукових досліджень Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка і є складовою комплексної педагогічної теми «Формування професійних компетенцій майбутніх перекладачів під час навчання у ВНЗ» (№ 0113U000122). Тему дисертації затверджено вченою радою Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (протокол № 3 від 26 жовтня 2010р.) й узгоджено в Раді з координації наукових досліджень у галузі педагогіки та психології в Україні (протокол № 1 від 25 січня 2011 р.)

Об'єкт дослідження: професійна підготовка майбутніх перекладачів у вищих навчальних закладах.

Предмет дослідження: педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх перекладачів засобами інтерактивних технологій.

Мета дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні та експериментальній перевірці педагогічних умов формування професійної компетентності майбутніх перекладачів засобами інтерактивних технологій.

Відповідно до об'єкта, предмета та мети дослідження спрямоване на розв'язання таких **завдань:**

1. На основі аналізу стану розробленості проблеми формування професійної компетентності майбутніх фахівців у теорії і практиці уточнити структуру професійної компетентності майбутніх перекладачів та виявити особливості її формування у вищих навчальних закладах.

2. Конкретизувати критерії, показники та рівні сформованості професійної компетентності майбутніх перекладачів.

3. Виявити і теоретично обґрунтувати педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх перекладачів з використанням засобів інтерактивних технологій.

4. Експериментально перевірити педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх перекладачів засобами інтерактивних технологій.

Для розв'язання поставлених завдань використано комплекс **методів дослідження**: *теоретичні* – аналіз, порівняння, синтез, класифікація, моделювання для визначення стану розробленості проблеми дослідження, обґрунтування педагогічних умов формування професійної компетентності майбутніх перекладачів засобами інтерактивних технологій і розробки моделі такого процесу; *емпіричні* - педагогічне спостереження, бесіда, інтерв'ювання, анкетування, тестування, метод експертних оцінок, які дали змогу вивчити стан проблеми на практиці; педагогічний експеримент (констатувальний і формувальний) з метою апробації педагогічних умов формування професійної компетентності перекладача; *статистичні* - методи кількісної та якісної обробки експериментальних даних, які дали змогу опрацювати дані педагогічного експерименту.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що:

- *вперше* теоретично обґрунтовано педагогічні умови (реалізація системно-діяльнісного підходу для максимального наближення навчальної діяльності до сучасних умов професійно-перекладацької діяльності; опора на психологічні особливості, що сприяють організації інтерактивної взаємодії; використання тренінгової технології як системотвірного засобу формування професійної компетентності) та розроблено модель формування професійної компетентності майбутніх перекладачів із такими блоками: цільовий (мета та завдання); концептуальний (педагогічні підходи, педагогічні умови формування професійної компетентності); технологічний (тренінг, завдання, організаційні принципи, інтерактивні технології); діагностично-результативний (компоненти, критерії, рівні і результат); виявлено особливості процесу формування професійної компетентності майбутніх перекладачів (стимулювання активності, що призводить до самоорганізації та саморозвитку в професії; наближення навчальної діяльності до умов професійно-перекладацької діяльності; виховання в майбутнього перекладача творчого підходу до професійної діяльності; ґрунтовна підготовка до професійного спілкування; одержання студентами практичного досвіду у використанні електронних ресурсів та нових інформаційних технологій для оптимізації процесу перекладу);

- *уточнено* компоненти (професійно-пізнавальний, особистісно-мотиваційний, соціально-комунікативний), конкретизовано критерії (оволодіння загальними знаннями про переклад як вид професійної діяльності, ефективними способами розв'язання перекладацьких проблем, здатність усвідомлювати і виправляти недоліки в перекладі, співвіднесеність внутрішніх і зовнішніх мотивів професійної діяльності, вміння обирати оптимальний стиль професійного спілкування) та рівні

(високий, середній і низький) сформованості професійної компетентності перекладача;

- *подальшого розвитку* набули теоретико-методичні засади підготовки майбутніх перекладачів до професійної діяльності.

Практичне значення роботи полягає в тому, що розроблено та впроваджено в навчальний процес методичні рекомендації щодо визначення рівнів сформованості професійної компетентності майбутніх перекладачів; створено авторський тренінг формування професійної компетентності перекладача і комплекс навчально-методичних матеріалів до нього. Матеріали дисертаційного дослідження можуть бути використані в роботі вищих навчальних закладів для підготовки майбутніх перекладачів.

Результати дослідження **впроваджено** у навчально-виховний процес Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (акт № 488-33/03 від 10.04.2013р.); Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича (довідка № 14-15/1383 від 23.04.2013р.); Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського» (довідка №369 від 25.02.2013р.); Хмельницького національного університету (акт №277 від 20.03.2013р.).

Апробація результатів дослідження. Основні положення і результати дослідження доповідалися й обговорювалися на науково-практичних конференціях різного рівня: *міжнародних* – «Інформаційно-комунікаційні технології у середній і вищій школі» (Ізмаїл, 2004); «XXX Международная научно-практическая конференция по философским, филологическим, юридическим, педагогическим, экономическим, психологическим, социологическим и политическим наукам» (Горлівка, 2013); «Настоящи изследования и развитие» (Софія, 2013); *всеукраїнських* – «Психолого-педагогічні проблеми підвищення якості підготовки педагогічних кадрів у ВНЗ: стан, проблеми, перспективи» (Чернівці, 2003); «Актуальні проблеми філології та перекладознавства» (Хмельницький, 2005), а також на засіданнях кафедри теорії і практики перекладу Тернопільського національного педагогічного університету ім. Володимира Гнатюка (2009 – 2013 рр.).

Публікації за темою дисертації. Основні наукові результати дослідження висвітлено в 19 працях. Серед них 9 статей у наукових фахових виданнях, 1 стаття у міжнародному періодичному виданні, 4 – у збірниках конференцій, 1 методичні рекомендації та 4 публікації – в інших наукових виданнях.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (204 найменування, з них 29 іноземними мовами), 6 додатків на 42 сторінках. Обсяг дисертації – 247 сторінок, з них 173 сторінки основного тексту. Робота містить 16 таблиць і 9 рисунків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми, визначено об'єкт, предмет, мету й завдання наукового пошуку, розкрито методи дослідження; актуалізовано наукову новизну, з'ясовано практичне значення здобутих результатів, подано відомості про апробацію та впровадження результатів дослідження, окреслено структуру й обсяг дисертації.

У першому розділі – **«Формування професійної компетентності перекладача як педагогічна проблема»** – розглянуто теоретичні основи формування професійної компетентності майбутніх перекладачів, інтерактивні технології навчання як засіб такого процесу та стан сформованості професійної компетентності майбутніх перекладачів.

На основі аналізу наукових праць (В. Беспалько, В. Болотов, Г. Дрейфус, І. Зімня, В. Комісаров, К. Ландберг, Л. Латишев, Я. Левковская, М. Лезняк, К. Осадча, А. Пім, Дж. Равен, А. Хуторской, І. Чемерис, Л. Черноватий), керуючись вітчизняними та зарубіжними нормативними документами, результатами емпіричних пошуків, визначаємо професійну компетентність перекладача як широке, багатопланове, інтегральне поняття, яке означає міру оволодіння професією перекладача, виявляється в адекватності розв'язання фахових завдань і містить професійно-пізнавальний, особистісно-мотиваційний та соціально-комунікативний компоненти.

До професійно-пізнавального компонента відносимо перекладацьку, лінгвістичну, культурологічну, дослідницьку і технічну компетенції, а також теоретичне й творче мислення. Перекладацька компетенція охоплює: вміння раціонально організувати власну роботу, здатність перекладати тексти на професійному рівні, здійснювати оцінку труднощів у розумінні тексту оригіналу та створенні тексту перекладу, здатність враховувати прагматичні аспекти перекладу, обґрунтовувати обрані рішення, визначати обсяг перекладу та час на його виконання. Лінгвістична компетенція охоплює знання систем принаймні двох мов (мови оригіналу та мови перекладу) та уміння оперувати їх мовними засобами в перекладацькій діяльності, враховувати жанрово-стилістичні особливості текстів у перекладі. Культурологічна компетенція – наявність знань про місцеву специфіку, норми поведінки та системи цінностей у культурах мови оригіналу і перекладу, здатність використовувати цю інформацію в процесі роботи. Дослідницька компетенція – вміння розробити стратегію пошуку потрібної інформації, визначити її достовірність, здатність ефективно набувати додаткові лінгвістичні й спеціальні знання, необхідні для розуміння тексту оригіналу і створення тексту перекладу, наявність досвіду у використанні дослідницьких інструментів. Технічна компетенція – здатність застосовувати сучасні технічні ресурси, вміння ефективно і швидко інтегрувати програмне забезпечення для перекладу, вміння створювати й використовувати бази даних і файли, вміння виконувати переклад у різних форматах для різних технічних засобів. На сформованість цих компетенцій впливає тип мислення: теоретичне (уміння ефективно застосовувати порівняння, аналіз, синтез, абстракцію та узагальнення в процесі виконання

професійних завдань) і творче (здатність пропонувати багато варіантів розв'язання професійного завдання, швидко переходити від одного аспекту професійного завдання до іншого, пропонувати оригінальні рішення).

Особистісно-мотиваційний компонент представлено мотиваційною, волювою та емоційною компетенціями. Мотиваційна передбачає внутрішню та зовнішню мотивації професійної діяльності, волюва – вимагає наявності в майбутнього фахівця цілеспрямованості, наполегливості, емоційна – позитивних почуттів у процесі виконання професійних завдань. Соціально-комунікативний компонент являє здатність особистості перекладача здійснювати ефективну взаємодію з іншими учасниками професійно-перекладацької діяльності і вміщує соціально-комунікативну компетенцію.

Формуванню цих компетенцій сприяє використання технологій інтерактивного навчання (О. Голубкова, Т. Коваль, О. Рогульська, О. Січкарук, С. Ступіна). Визначено технології, найбільш перспективні для реалізації цілей дослідження: тренінгові, кооперативного навчання та співробітництва, дискусійні, ситуативного моделювання, інформаційно-комунікаційні. Останнім надано роль допоміжних засобів організації самостійної роботи, інструменту пізнання, засобу комунікації та джерела інформації (Л. Морська).

Аналіз результатів констатувального експерименту показав: найменш підготовленими студенти виявились до виконання завдань, пов'язаних із професійним спілкуванням і національною специфікою, врахуванням прагматичних особливостей перекладу; використанням нових інформаційних технологій у своїй роботі; веденням бізнесу; самоорганізацією у професійній сфері. Загалом рівень розвитку професійної компетентності виявився трохи вищим нижньої межі середнього рівня і становив 1,81 бала (нижня межа середнього рівня становить 1,67 бала). Сформованість кожного з компонентів професійної компетентності майбутніх перекладачів також не перевищувала двох балів за трибальною шкалою. Зроблено висновок про необхідність удосконалення усіх компонентів професійної компетентності.

У другому розділі – **«Обґрунтування педагогічних умов формування професійної компетентності майбутніх перекладачів»** – розглянуто особливості процесу формування професійної компетентності майбутніх перекладачів, педагогічні умови застосування інтерактивних технологій і модель формування професійної компетентності майбутніх перекладачів.

Сучасні вимоги до професії, зумовлені впливом глобалізації, інформатизації та професіоналізації, визначають особливості процесу формування професійної компетентності майбутніх перекладачів: стимулювання активності, що призводить до самоорганізації та саморозвитку в професії; наближення навчальної діяльності до умов професійної перекладацької діяльності; виховання в майбутнього перекладача творчого підходу до професійної діяльності;

грунтовна підготовка до професійного спілкування; одержання студентами практичного досвіду у використанні електронних ресурсів та нових інформаційних технологій для оптимізації процесу перекладу. Їх урахування зумовило вибір і реалізацію відповідних інтерактивних технологій. Для успішної імплементації цих технологій визначено педагогічні умови.

Перша педагогічна умова – *реалізація системно-діяльнісного підходу для максимального наближення навчальної діяльності до сучасних умов професійно-перекладацької діяльності*. Зроблено акцент на положеннях системно-діяльнісного підходу про цілісність та відкритість педагогічної системи, активність особистості студента в ній. Формуючи професійну компетентність майбутніх перекладачів, ми звертались не до окремих предметів, а, зміцнюючи міжпредметні зв'язки та їх практичне спрямування, створювали цілісне уявлення про професію, реалізуючи авторський тренінг, який інтегрує знання з лінгвістики, психології, інформатики, теорії мовної комунікації, етикету, менеджменту і забезпечує гармонізацію теоретичної і практичної підготовки. Відкритість педагогічної системи передбачає постійну взаємодію з навколишнім середовищем. Тому, прагнучи до підготовки конкурентоспроможного перекладача, ми спонукали студентів до активної взаємодії з агентами, що функціонують поза межами освітнього процесу, проте тісно пов'язані з перекладацькою діяльністю: перекладачами-практиками (живе спілкування в межах міста); науковцями, що здійснюють дослідження в галузі перекладознавства (живе спілкування в межах навчального закладу та опосередковане – в мережі Інтернет); перекладацькими агенціями, компаніями-розробниками перекладацького програмного забезпечення (в мережі Інтернет); потенційними клієнтами (живе спілкування та в мережі Інтернет). Для здійснення контактів та пошуку інформації в мережі Інтернет використовувались електронна пошта, форуми, чати, спеціалізовані сайти та ін. Це дало змогу наблизити навчальну діяльність до сучасних умов професії.

Згідно з ідеями діяльнісного підходу розвиток особистості відбувається лише в процесі активної діяльності. Його реалізація в процесі формування професійної компетентності майбутніх перекладачів відкрила можливості організації контекстного навчання (О. Вербицький), провідна роль в якому надається інтерактивним технологіям. Ми надавали перевагу проблемно-пошуковим технологіям (проблемна лекція, навчальна дискусія, ділова гра, навчальне проектування), а також спонукали студентів до виявлення активності, включаючи й фізичну (рольова гра, модерація, руханка). Це дозволило спрямувати студента до самостійності в навчанні, навчити ефективній організації діяльності, цілеспрямованості, здійснювати самостійний пошук, аналіз, синтез та оцінку нових знань, творчо застосовувати їх у вирішенні професійно-перекладацьких завдань.

Педагогічна умова - *опора на психологічні особливості, що сприяють організації ефективної інтерактивної взаємодії в процесі формування професійної компетентності майбутніх перекладачів засобами інтерактивних технологій*: внутрішню позитивну мотивацію професійної

діяльності, цілеспрямованість, самостійність, асертивність, відповідальність.

Домінування в мотиваційному комплексі внутрішньої професійної мотивації зумовлює успішність майбутнього фахівця, впливає на якість емоційних і вольових процесів. З метою створення належного рівня мотивації розроблено систему засобів, що передбачає анкети та тестові методики для самооцінювання студентами рівня сформованості професійної компетентності; підібрано матеріали про еталони професії, що вміщують професіограму перекладача, стандарти професії, профілі успішних перекладачів, рекомендації перекладачів-практиків, розроблено систему інтерактивних завдань для оволодіння такими еталонами.

З метою підтримки цілеспрямованості студентів-перекладачів в процесі організації інтерактивної взаємодії, розроблено рекомендації щодо визначення мети й перспектив інтеракції; оптимального рівня складності; етапності, візуалізації результатів; форм і методів інтерактивної діяльності; розвитку відповідальності студента за наслідки інтеракції; створення сприятливої атмосфери.

Сьогодні навчальна самостійність постає як здатність студента виявляти, яких саме знань і умінь бракує для розв'язання певного завдання, знаходити їх та оволодівати ними (Г. Цукерман, А. Венгер). Що більше навчальні завдання наближені до професійних, то дієвіша самостійність. Тому, формуючи професійну компетентність за допомогою пошукових інтерактивних технологій, ми віддавали перевагу розв'язанню реальних перекладацьких завдань. Так студенти навчались визначати стратегію пошуку інформації, її достовірність, набували додаткових лінгвістичних і спеціальних знань, отримували досвід у використанні дослідницьких інструментів.

Асертивність – вагома риса в умовах жорсткої конкурентності перекладацького ринку праці. Асертивна людина чітко формулює суть проблеми, бачення ситуації, поважає інших, вміє слухати, йти на компроміс, просити про допомогу і надавати її. Проте майбутні перекладачі володіють асертивною поведінкою недостатньо, що значно ускладнює реалізацію інтерактивних технологій. Для подолання цієї ситуації реалізовано технології співробітництва, дискусійні, адаптовано для майбутніх перекладачів інтерактивні ігри («Спитай – відповім», «Чим ми подібні», «Заверши речення» та ін.), які передбачають тісну міжособистісну взаємодію.

Педагогічна умова – *використання тренінгової технології як системо- твірною засобу формування професійної компетентності майбутніх перекладачів*. Швидкі зміни у вимогах до підготовки перекладачів змушують шукати форми організації навчально-виховної діяльності, що не руйнують усталену систему перекладацької підготовки, а доповнюють і оновлюють її. Доведено, що саме тренінгові технології об'єднують всі засоби інтерактивних технологій у комплексний засіб підготовки майбутніх фахівців (І. Мельничук). Більшість інтерактивних технологій, а саме кооперативного навчання та співробітництва, дискусійні, ситуативного моделювання, в межах яких студенти залучались до роботи в парах, малих групах, методу PRES,

навчальної дискусії, дебатів, кейс-технології, ділових та рольових ігор, навчального проектування, відеоаналізу, симуляційних технологій, використання інтернет технологій (веб-серверів, гіпертекстів та сайтів, електронної пошти, форумів та блогів, чатів, вікіенциклопедій тощо) та низки інформаційно-комунікаційних професійно-орієнтованих інтерактивних технологій (технологій машинного перекладу, САТ-технологій, ТМ-технологій, он-лайн та офф-лайн електронних словників та перекладацьких баз даних, технологій розпізнавання та редагування текстів, розпізнавання голосу та ін.) набули в нашій роботі комплексного призначення.

Це забезпечило поступовий перехід від навчальної до професійної діяльності через перетворення знань з різних предметів у систему професійних дій, дозволило студенту випробувати різні способи розв'язання професійних перекладацьких завдань, удосконалити навички професійного спілкування, ознайомитись на практиці з новими технологіями та програмними продуктами для перекладу, оцінити власний рівень сформованості професійної компетентності та здобути мотивацію для її подальшого вдосконалення. Успішному формуванню професійної компетентності сприяли принципи створення тренінгового середовища: системної детермінації, реалістичності, надлишковості, активності, дослідницької і творчої позиції, об'єктивації поведінки, суб'єкт-суб'єктного спілкування, щирості, конфіденційності та ін. (Д. Журавльов).

Для забезпечення системності у формуванні професійної компетентності майбутніх перекладачів засобами інтерактивних технологій розроблено модель такого процесу (рис.1). Цільовий блок містить мету і завдання, які є результатом вивчення стану професійної підготовки майбутніх перекладачів у вищих навчальних закладах та його зіставлення з оновленими вимогами до професії перекладача. Концептуальний блок розкриває ідеї та об'єктивні закономірності, що визначають стратегію навчально-виховної діяльності. Він розкривається у педагогічних підходах та педагогічних умовах формування професійної компетентності. Технологічний блок відображає науково обґрунтовану та впорядковану сукупність дій, операцій та процедур, що забезпечують формування професійної компетентності і втілюється в тренінгу.

Діагностично-результативний блок передбачає діагностику ефективності моделі й педагогічних умов, що визначається за обґрунтованими критеріями, показниками та рівнями сформованості професійної компетентності майбутніх перекладачів, аналіз результатів, їх узагальнення, розробку рекомендацій щодо впровадження моделі в практику ВНЗ.

У третьому розділі – **«Експериментальна перевірка ефективності педагогічних умов формування професійної компетентності майбутніх перекладачів засобами інтерактивних технологій»** – висвітлено організацію та методику проведення педагогічного експерименту й аналіз результатів дослідження.

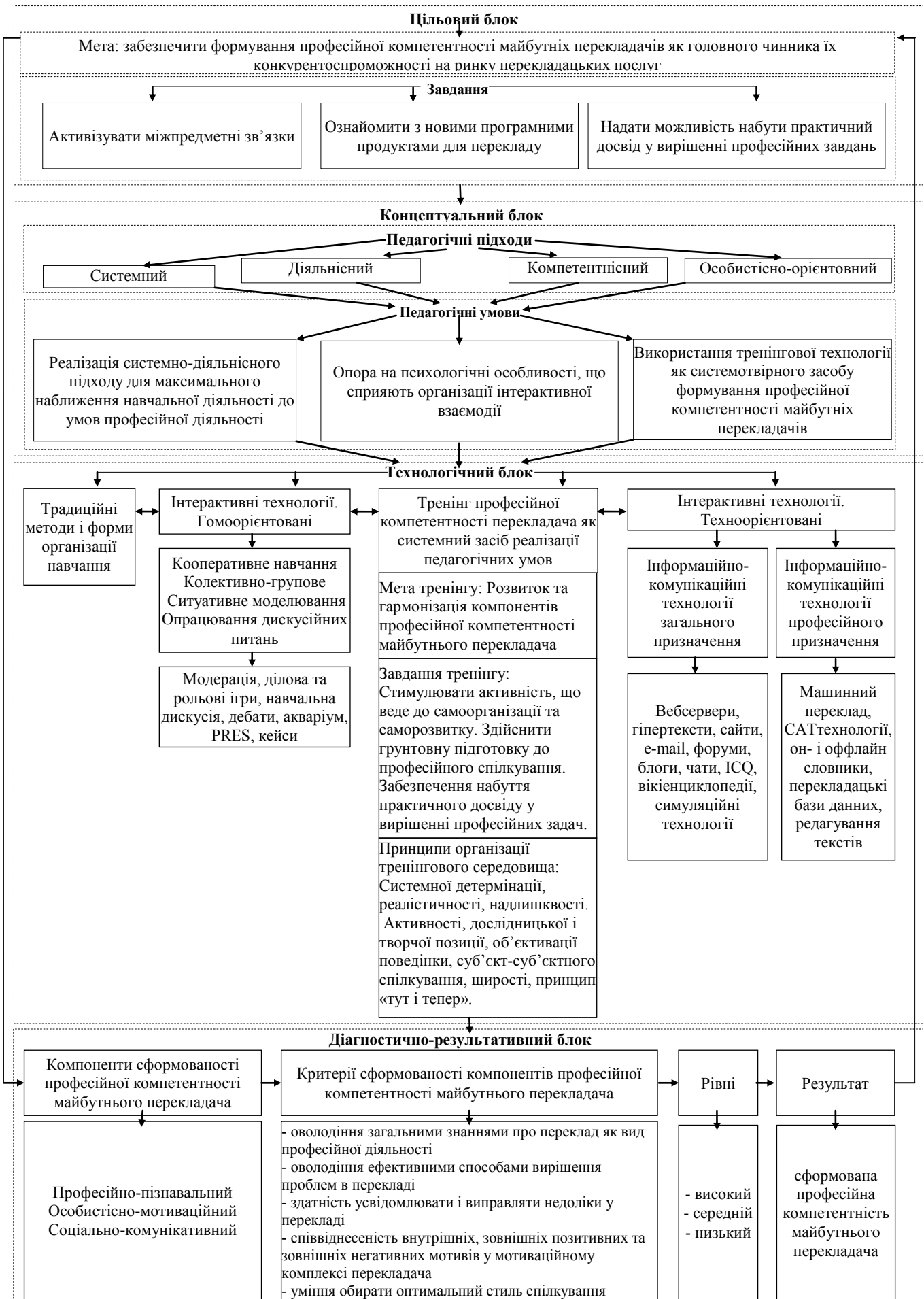

Рис. 1. Модель формування професійної компетентності майбутніх перекладачів засобами інтерактивних технологій

Дослідження було проведено в три етапи (констатувальний, проектувальний і формувальний) протягом 2009-2013 років на базі Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка, Хмельницького національного університету, Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського». У ньому взяло участь 357 студентів, 22 викладачі перекладу і 55 перекладачів-практиків.

Розробка методики експериментального дослідження проводилась поетапно: вибір експериментальних і контрольних груп, визначення вхідного і підсумкового рівня сформованості компонентів професійної компетентності майбутніх перекладачів, оцінювання ефективності експерименту.

У результаті аналізу виділено три компонента сформованості професійної компетентності майбутніх перекладачів: професійно-пізнавальний, особистісно-мотиваційний, соціально-комунікативний.

Показниками сформованості професійно-пізнавального компонента визначено: оволодіння загальними знаннями про переклад як вид професійної діяльності, оволодіння ефективними способами розв'язання проблем у перекладі, здатність усвідомлювати й виправляти недоліки в ньому. Кількісні показники щодо сформованості цього компонента одержано за допомогою модифікованої методики М. Орозко. Показником сформованості особистісно-мотиваційного компонента визначено мотивацію професійної діяльності (співвіднесеність мотивів – внутрішніх, зовнішніх позитивних та зовнішніх негативних – у загальному комплексі професійної мотивації). Кількісні показники щодо сформованості цього компонента одержано за методикою вивчення мотивації професійної діяльності К. Замфир. Показником сформованості соціально-комунікативного компонента слугує вміння обирати оптимальний стиль професійного спілкування відповідно до особистісних характеристик учасників комунікативного акту та ситуативних чинників, які впливають на його перебіг. Кількісні показники щодо сформованості цього компонента отримували за тестовою методикою «Професійне спілкування перекладача» Н. Соболю.

Визначено рівні сформованості професійної компетентності майбутніх перекладачів. *Низький рівень* характеризується нестійким інтересом до майбутньої професії, перевагою зовнішніх негативних мотивів професійної діяльності, частковими, безсистемними знаннями про переклад як вид професійної діяльності, шаблонністю у застосуванні знань. *Середній рівень* характеризується: свідомою зацікавленістю майбутньою професією, перевагою зовнішніх позитивних мотивів професійної діяльності над зовнішніми негативними та внутрішніми, достатніми та структурованими знаннями про суть та сучасні вимоги до професійної компетентності перекладача, переклад як вид професійної діяльності; здатністю розпізнавати та

враховувати ситуативні чинники, що пов'язані з розв'язанням професійних завдань. *Високий рівень* характеризується: усвідомленням власної значущості в майбутній професії; перевагою внутрішніх мотивів професійної діяльності, системними знаннями про суть і сучасні вимоги до професійної компетентності перекладача, переклад як вид професійної діяльності та перспективи розвитку цієї галузі, здатністю усвідомлювати та аналізувати велику кількість ситуативних чинників, диференціювати ситуації за ними з метою розробки оптимальної стратегії розв'язання професійного завдання.

Результати формувального експерименту подано в таблиці 1.

Таблиця 1

Порівняльна таблиця сформованості професійної компетентності майбутніх перекладачів на етапах вхідного і підсумкового контролю

Групи і к-сть студентів	Етап контролю	Рівні і цифрові показники сформованості професійної компетентності						
		Високий		Середній		Низький		Середній показник
		Абс.	%	Абс.	%	Абс.	%	
КГ 32 студ.	Вхідний	4	12,50	18	56,25	10	31,25	1,81
	Підсумковий	5	15,63	20	62,50	7	21,88	1,93
ЕГ 30 студ.	Вхідний	2	6,67	20	66,67	8	26,66	1,80
	Підсумковий	15	50,00	11	36,67	4	13,33	2,37

Аналіз зведеної таблиці результатів формування професійної компетентності майбутніх перекладачів на етапах вхідного і підсумкового контролю свідчить, що за показниками високого рівня кількість студентів контрольних груп зросла на 3,13 %, а в ЕГ – на 43,33 %, що на 40,2 % більше, ніж в КГ; за показниками середнього рівня кількість студентів контрольних груп зросла на 6,25 %, а в ЕГ зменшилася на 30,0 %, що зумовлено значним збільшенням кількості студентів з високим рівнем сформованості професійної компетентності; за показниками низького рівня кількість студентів КГ зменшилася на 9,38 %, а в ЕГ – на 13,33 %, що на 3,95 % більше, ніж в КГ.

Порівняльний аналіз емпіричного показника F-критерію контрольних і експериментальних груп із визначеними межами F_{krit} для перевірки достовірності результатів сформованості професійної компетентності майбутніх перекладачів свідчить, що F_{emp} -КГ із значенням 0,9 виходить за допустимі межі, а F_{emp} -ЕГ з показником 1,7 підтверджує достовірність отриманих результатів.

Отже, результати, отримані в процесі експериментальної перевірки педагогічних умов та моделі формування професійної компетентності майбутніх перекладачів засобами інтерактивних

технологій, свідчать про їх ефективність та доцільність упровадження у навчальний процес вищих навчальних закладів.

ВИСНОВКИ

На підставі здійсненого дослідження теоретично обґрунтовано і практично реалізовано педагогічні умови і модель формування професійної компетентності майбутніх перекладачів. Отримані результати дали змогу зробити такі висновки:

1. Аналіз літературних джерел виявив, що проблема формування професійної компетентності майбутніх перекладачів розглядалась у теорії і практиці вищих навчальних закладів. Однак, у наш час професія перекладача опинилась під впливом глобалізації, професіоналізації та спеціалізації, які й висувають нові вимоги до його фахової компетентності: відмінні навички роботи з комп'ютером, електронними базами даних, Інтернет-ресурсами, перекладацьким програмним забезпеченням, прагнення та здатність оволодівати новими знаннями та технологіями, навички ведення бізнесу: уміти вести переговори, мати знання у сферах ціноутворення, маркетингу, управління часом, усвідомлювати межі власного оволодіння усіма вищезазначеними вимогами і постійно самовдосконалюватись.

2. Аналіз результатів констатувального експерименту показав, що найменш підготовленими студенти виявились до виконання вимог, пов'язаних із професійним спілкуванням та національною специфікою країн, мови яких залучені до процесу перекладу, врахуванням прагматичних особливостей перекладу, використанням електронних ресурсів і нових інформаційних технологій у своїй роботі, веденням бізнесу, включаючи й надання власних послуг, а також саморганізацією та саморозвитком у професійній сфері. Це свідчить про необхідність удосконалення професійно-пізнавального, особистісно-мотиваційного та соціально-комунікативного компонентів професійної компетентності майбутніх перекладачів.

3. На основі аналізу психолого-педагогічної літератури було виявлено, що кожному компоненту відповідають певні критерії. Критеріями сформованості професійно-пізнавального компонента обрали: оволодіння загальними знаннями про переклад як вид професійної діяльності; здатність усвідомлювати і виправляти недоліки у перекладі. Особистісно-мотиваційний компонент визначали через співвіднесеність трьох груп мотивів професійної діяльності – внутрішніх, зовнішніх позитивних та зовнішніх негативних. Соціально-комунікативний компонент визначався через уміння обирати оптимальний стиль професійного спілкування відповідно до ситуаційних чинників та особистісних характеристик учасників комунікативного акту. Виходячи з критеріїв визначення сформованості професійної компетентності майбутніх перекладачів засобами інтерактивних технологій, було виділено три рівні такої сформованості: високий, середній і низький, яким було присвоєно якісні і кількісні характеристики.

4. Беручи до уваги нові вимоги до професійної компетентності перекладача та результати констатувального експерименту, виявлено особливості сучасної підготовки майбутніх перекладачів: стимулювання активності, що веде до самоорганізації та саморозвитку у професії; наближення навчальної діяльності до умов професійної діяльності; реалізація творчого підходу до розв'язання навчальних і професійних завдань; ґрунтовна підготовка до професійного спілкування; одержання студентами практичного досвіду у використанні електронних ресурсів і нових інформаційних технологій для оптимізації процесу перекладу.

5. З метою підвищення якості формування професійної компетентності майбутніх перекладачів засобами інтерактивних технологій визначено, теоретично обґрунтовано і практично доведено ефективність педагогічних умов: реалізація системно-діяльнісного підходу для максимального наближення навчальної діяльності до сучасних умов професійно-перекладацької діяльності, опора на психологічні особливості, що сприяють організації інтерактивної взаємодії (внутрішня мотивація, цілеспрямованість, самостійність, асертивність), використання тренінгової технології як системотвірного засобу формування професійної компетентності майбутніх перекладачів.

6. Доведено доцільність використання у процесі формування професійної компетентності майбутніх перекладачів інтерактивних технологій: гомоорієнтованих (кооперативного навчання, колективно-групового навчання, ситуативного моделювання, опрацювання дискусійних питань) та техноорієнтованих (інформаційно-комунікаційних технологій загального та професійно-перекладацького призначення).

7. Модель формування професійної компетентності майбутніх перекладачів відповідає авторському баченню такого процесу. У моделі передбачено декілька блоків: цільовий (мета, завдання); концептуальний (педагогічні підходи – системний, діяльнісний, компетентнісний і особистісно-орієнтований; педагогічні умови формування професійної компетентності майбутнього перекладача засобами інтерактивних технологій); технологічний (тренінг як системотвірний засіб для реалізації педагогічних умов, його завдання, організаційні принципи та інтерактивні технології); діагностично-результативний (компоненти, критерії і рівні, результат).

8. Результати формувального експерименту показали ефективність педагогічних умов і моделі формування професійної компетентності майбутніх перекладачів засобами інтерактивних технологій. До початку експерименту основна кількість студентів перебувала на низькому і середньому рівнях сформованості професійної компетентності. Після експерименту в ЕГ збільшилась кількість студентів на високому рівні в 7,5 разів, а в КГ – в 1,25 раз. На низькому рівні зменшилась кількість студентів в ЕГ у 2 рази, а КГ – в 1,43 рази. Вірогідність результатів підтверджена коефіцієнтом Фішера.

Проведені дослідження не вичерпують усіх проблем підготовки майбутніх перекладачів до професійної діяльності. Перспективними напрямками дослідження є визначення впливу інформаційного середовища на ефективність підготовки перекладачів.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

1. Шиба А. В. Компетентнісний підхід до комунікативної підготовки майбутніх перекладачів в умовах вищих навчальних закладів / А. В. Шиба // Науковий вісник Чернівецького університету. Серія : Педагогіка та психологія. Вип. 524. – Чернівці, 2010. – С. 191–198.
2. Шиба А. В. Професійна компетентність перекладача як педагогічна проблема / А. В. Шиба // Науковий вісник Чернівецького університету. Серія : Педагогіка та психологія. Вип. 572. – Чернівці, 2011. – С. 192–200.
3. Шиба А. В. Інтерактивні технології навчання в процесі формування професійної компетентності майбутніх перекладачів / А. В. Шиба // Науковий вісник Чернівецького університету. Серія : Педагогіка та психологія. Вип. 594. – Чернівці, 2011. – С. 191–200.
4. Шиба А. В. Суть і структура поняття «професійна компетентність» / А. В. Шиба // Педагогіка вищої та середньої школи : збірник наукових праць. Вип. 36. – Кривий Ріг : КПІ ДВНЗ «КНУ», 2012. – С. 381–387.
5. Шиба А. В. Стан сформованості професійної компетентності майбутніх перекладачів / А. В. Шиба // Науковий вісник Чернівецького університету. Серія : Педагогіка та психологія. Вип. 627. – Чернівці, 2012. – С. 181–190.
6. Шиба А. В. Педагогічні умови застосування інтерактивних технологій у процесі формування професійної компетентності майбутніх перекладачів у вищому навчальному закладі [Електронний ресурс] / А. В. Шиба // Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України : електронне наукове фахове видання. Випуск 5/ 2012. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/ejournals/Vnadsps/2012_5/12savvzn.pdf.
7. Шиба А. В. Використання нових інформаційних технологій у процесі формування професійної компетентності майбутнього перекладача засобами інтерактивних технологій / А. В. Шиба // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах : зб. наук. пр. / [редкол. : Т.І. Сущенко (голов. ред.) та ін.]. – Запоріжжя, 2013. – Вип. 28 (81). – С. 356–365.
8. Шиба А. В. Модель формування професійної компетентності майбутніх перекладачів / А. В. Шиба // вісник Ужгородського національного університету. – Вип. 26. – Серія : Педагогіка. Соціально робота. – Ужгород, 2013. – С. 233–236.
9. Шиба А. В. Аналіз результатів експериментального дослідження з формування професійної компетентності майбутніх перекладачів / А. В. Шиба // Науковий вісник

Чернівецького університету. Серія : Педагогіка та психологія. Вип. 643. – Чернівці, 2013. – С. 188–195.

10. Шиба А. В. Интерактивные технологии обучения в процессе подготовки будущих переводчиков / А. В. Шиба // Молодой учёный. – № 9 (56). – 2013. – С. 427 – 430.

Опубліковані праці апробаційного характеру

11. Шиба А. Интерактивно-ігрове навчання іноземним мовам як педагогічна умова формування інформаційно-комунікативної діяльності / Альона Шиба // Інформаційно-комунікаційні технології у середній і вищій школі : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, м. Ізмаїл, 27–29 травня 2004 р. – Ізмаїл, 2004. – Вип. 16. – С. 169–172 с.

12. Шиба А. В. Особливості формування навчально-комунікативних умінь у студентів, що вивчають іноземну мову / А. В. Шиба // Актуальні проблеми філології та перекладознавства : матеріали Всеукраїнської наукової конференції, м. Хмельницький, 12-13 травня 2005 р. – Хмельницький, 2005. – С. 293–294.

13. Шиба А.В. Формування професійної компетентності у процесі підготовки перекладача / А. В. Шиба // Новое в науке: материалы XXX Международной научно-практической конференции по философским, филологическим, юридическим, педагогическим, экономическим, психологическим, социологическим и политическим наукам, г. Горловка, 21-22 февраля 2013 г. – Горловка : ФЛП Пантюх Ю.Ф., 2013. – С. 127–129.

14. Шиба А. В. Підготовка майбутнього перекладача в умовах використання нових інформаційних технологій та електронних ресурсів / А. В. Шиба // Настоящи изследования и развитие – 2013 : материалы за 9-а международна научна практична конференция, гр. София, 17 – 25-ти януари 2013 г. – София : «Бял ГРАД – БГ» ООД, 2013. – С. 30–32.

Опубліковані праці, які додатково відображають наукові результати

15. Шиба А. Формування навчально-комунікативних умінь як актуальна проблема вищої школи / А. В. Шиба // Психолого-педагогічні проблеми підвищення якості підготовки педагогічних кадрів у ВНЗ: стан, проблеми, перспективи : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, 27-28 листопада 2003 р. – Чернівці : Рута, 2003. – Вип. 185. – С. 183–189.

16. Шиба А. В. Комп'ютер як засіб формування навчально-комунікативних умінь майбутніх вчителів іноземної мови / А. В. Шиба // Сучасні тенденції комп'ютеризації процесу навчання іноземних мов : збірник наукових праць Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. – Луганськ : Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля, 2005. – № 3 – С. 242–245.

17. Шиба А. Особливості формування комунікативної компетенції студентів-перекладачів / А. В. Шиба // Наукові записки. – Вип. 89(2). – Серія: Філологічні науки (мовознавство) : у 5 ч. – Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2010. – С. 342–344.

18. ШИБА А. В. Специфіка формування загальної компетенції студентів-перекладачів / А. В. ШИБА // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі українки. – Вип. 8. – Серія Філологічні науки (Мовознавство). – Луцьк : Волинський національний університет імені Лесі Українки, 2010. – С. 374–377.

19. Методичні рекомендації з тренінгу професійної компетентності майбутніх перекладачів : методична розробка / укл. : А.В. ШИБА. – Чернівці, 2012. – 52 с.

Анотації

ШИБА Альона Василівна. Формування професійної компетентності майбутніх перекладачів засобами інтерактивних технологій. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, Міністерство освіти і науки України. – Тернопіль, 2013.

У дисертації розглянуто проблему формування професійної компетентності майбутніх перекладачів засобами інтерактивних технологій. Визначено структуру професійної компетентності майбутніх перекладачів, яка містить професійно-пізнавальний, особистісно-мотиваційний та соціально-комунікативний компоненти. Виявлено особливості формування професійної компетентності майбутніх перекладачів та обрано найбільш доцільні інтерактивні технології. Доведено ефективність педагогічних умов (реалізація системно-діяльнісного підходу, опора на психологічні особливості, що сприяють організації інтерактивної взаємодії, використання тренінгової технології як системотвірного засобу формування професійної компетентності) та моделі формування професійної компетентності майбутніх перекладачів.

Ключові слова: майбутні перекладачі, професійна компетентність, інтерактивні технології, педагогічні умови, компоненти, критерії, модель формування професійної компетентності.

ШИБА Алёна Васильевна. Формирование профессиональной компетентности будущих переводчиков средствами интерактивных технологий. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.04 – теория и методика профессионального образования. – Тернопольский национальный педагогический университет имени Владимира Гнатюка, Министерство образования и науки Украины. – Тернополь, 2013.

В диссертации рассмотрена проблема формирования профессиональной компетентности будущих переводчиков средствами интерактивных технологий. Определена структура профессиональной компетентности будущих переводчиков, которая содержит профессионально-познавательный, личностно-мотивационный и социально-коммуникативный компоненты.

Выявлены особенности формирования профессиональной компетентности будущих переводчиков и избраны наиболее целесообразные интерактивные технологии. Доказана эффективность педагогических условий (реализация системно-деятельностного подхода, опора на психологические особенности, способствующие организации интерактивного взаимодействия, использование тренинговой технологии как системообразующего средства формирования профессиональной компетентности) и модели формирования профессиональной компетентности будущих переводчиков.

Ключевые слова: будущие переводчики, профессиональная компетентность, интерактивные технологии, педагогические условия, компоненты, критерии, модель формирования профессиональной компетентности.

Shyba Alyona V. Formation of future translators' professional competence by means of interactive technologies. – Manuscript.

Thesis for the Scientific Degree of the Candidate of Pedagogical Sciences in specialty 13.00.04 – Theory and Methodology of Professional Education. – Ternopil National VolodymyrHnatiuk Pedagogical University. - Ministry of Education and Science of Ukraine. – Ternopil, 2013.

The thesis deals with the problem of the formation of future translators' professional competence by means of interactive technologies.

The analysis of the scientific literature showed that the problem of the formation of future translators' professional competence hasn't been studied sufficiently. The study of modern requirements for a qualified translator revealed the peculiarities of his/her professional competence formation. Its structure includes professional and educational, personal and motivational, and socio-communicative components. Each component meets certain criteria. The criteria of the formation of professional and educational component are: the mastery of general knowledge about translation as a professional activity, learning effective ways to solve translation problems, the ability to recognize and correct errors in translation. Personal and motivational component is investigated through the correlation of the three groups of motives of professional activity – internal, external positive and external negative, socio-communicative component – through the ability to choose the best style of professional communication in accordance with the personal characteristics of the participants in the communicative act and situational factors. The three levels of the formation of future translators' professional competence – high, medium and low – are defined.

The analysis of the current state of translators training in Ukrainian higher educational establishments showed that the students are least prepared to meet the requirements connected with professional communication and national peculiarities, taking into account the pragmatic features of translation, the use of electronic resources and new information technologies in their work, running

business, including the provision of their own services, self-organization and self-development in profession. In general, the level of professional competence was slightly higher than the lowest limit of the medium level and amounted to 1.81 points (the lowest limit of the medium level is 1.67 points). The formation of each component of professional competence of translators didn't exceed 2 points of a 3-point scale. The conclusion about the need to improve all components of translators' professional competence was made.

Matching contemporary interactive technologies and peculiarities of the formation of future translators' professional competence allowed to choose the most appropriate technologies: homo-oriented (cooperative learning, collective and group learning, situational modeling, discussion technologies) and techno-oriented (ICT of general and professional translation assignment).

The author substantiates the efficiency of pedagogical conditions (systematic-active approach, consideration of the psychological characteristics that promote effective organization of interactivity, the use of training technology as a system means of the formation of professional competence) and the model of the formation of future translators' professional competence by means of interactive technologies. The model includes a number of units: target, conceptual, technological and diagnostically-resultant.

The results of the experiment proved the effectiveness of the stated pedagogical conditions and the model. Before the experiment the bulk of the students displayed low and medium levels of professional competence. After the experiment the number of students demonstrating a high level in the experimental group has 7.5 times increased, and in the control group – 1.25 times; the number of students demonstrating the low level in the experimental group has 2 times reduced, and control group – 1.43 times. The accuracy of the results is confirmed by the Fisher ratio.

Keywords: future translators, professional competence, interactive technologies, pedagogical conditions, components, criteria, a model of professional competence.

Підписано до друку 23.08.2013 р. Формат 60x84/16.
Папір друк. Друк RESO. Ум. друк. арк. 0,9.
Наклад 100 прим.

Видрук оригінал-макету:
Тернопільський національний
педагогічний університет імені Володимира Гнатюка
вул. Кривоноса, 2, м. Тернопіль, 46027, Україна